

ÂLİ BEY'İN SEYYARELER ANLATISI ÜZERİNE: TANRIÇALAR MUTLULUK SATARSA İNSAN NE YAPMAZ?

On Âli Bey's Narrative Seyyareler:
If Goddesses Sold Happiness, What Would Man not Do?

Öz

Tanzimat döneminin önde gelen mizah yazarlarından biri olan Direktör Âli Bey'in (1844-1899) 1897 yılında Kahire'de yayımlanan *Seyyareler* adlı mizah anlatısı bu yazıda metin merkezli bir okuma yapılarak satir çerçevesinde çözümlenecektir. Seyyareler Roma mitolojisine yaslanan satir türünün özelliklerini taşıyan bir eser olmasıyla dikkate değerdir. Anlatıda tavandan tabana yayılan toplumsal yozlaşma, masal atmosferinde incelikli bir şekilde eleştirilmektedir. Jüpiter, Neptün ve Plüton ile birlikte karar alarak yedi gezegeni yeryüzüne seyahat etmek için görevlendirir ve insanların mutluluğuna yol açacak şeyleri satmalarını ister. Teatral bir havada gerçekleşen olayların serimlenmesinde masal ve mitin imkânlarından yararlanır. Maddi değer her şeyin üstünde görüldüğü dünya gerçekliği vurgulanır; dolayısıyla masalarda ve mitlerde olduğu gibi çözüme bağlanan bir durum yansıtılmaz. İnsanların tatminsizliği, çaba göstermeden arzularına ulaşma isteği, ihtirası ve aç gözlülüğü mizahî bir dil ile ortaya konur.

Anahtar Kelimeler: Seyyare, Roma mitolojisi, tanrıça, mutluluk, satir.

Abstract

Seyyareler, published in Cairo in 1897, is a humor narrative written by Director Âli Bey (1844-1899), a prominent humorist of the Tanzimat period. This paper will provide a text-based reading of the work for the purpose of analysis. *Seyyareler* is noteworthy for its characteristics of satire based on Roman mythology. Throughout the narrative, social degeneration spread from top to bottom is criticized subtly within the atmosphere of a fairy tale. Along with Neptune and Pluto, Jupiter decides to assign the seven planets to travel to Earth and to sell things that would make people happy. In the introduction of events occurring in a theatrical atmosphere, the elements of fairy tale and myth are employed. A world view that prioritizes material value over anything else is emphasized, and, as such, a situation that relates to a solution, as in fairy tales and myths, is not reflected. People's dissatisfaction, their wish to achieve their desires without any effort, and their ambition and greed are portrayed through a humorist style.

Keywords: Planet, Roman mythology, goddess, happiness, satire.

Emine TUĞCU

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye

ORCID: 0000-0002-9407-9308

E-mail: emine_tugcu@yahoo.com

Geliş Tarihi/Submitted: 05.02.2019
Kabul Tarihi/Accepted: 11.03.2019

Kaynak Gösterim / Citation:
Tuğcu, Emine (2020). "Âli Bey'in
Seyyareler Anlatısı Üzerine:
Tanrıçalar Mutluluk Satarsa İnsan
Ne Yapmaz?". *Yeni Türk Edebiyatı
Araştırmaları*, 12/23, 117-128.

<http://dx.doi.org/10.26517/ytea.426>

Extended Summary

One of the noteworthy journalists and playwrights of the Tanzimat period, Director Âli Bey is regarded as the first humorist to have produced works in the Western style. Although histories of literature mention his works of drama and humor, text-based criticisms are seldom available. This paper will analyze Âli Bey's humor narrative *Seyyareler*, published in Cairo in 1897, through a text-based reading. *Seyyareler* is a work of satire relying on Roman mythology. Within an atmosphere of fairy tale, the narrative subtly criticizes social degeneration that spreads from top to bottom. It begins with the expression "Once upon a time," and this beginning is a solid sign of how the narrative will proceed in a fairy tale-like atmosphere. Nevertheless, the basic motif of wish fulfillment, around which the fairy tale world is structured, is not existent in this work. Hence the "Once upon a time" expression functions as an initial preparation for the reader to expect extraordinary elements. The journey theme that shapes the founding structure of fairy tales and myths does exist in this narrative. The protagonist's journey from the present location to a faraway destination that initiates the adventure in fairy tales usually concerns achieving a material or spiritual reward.

In *Seyyareler*, the seven planets are assigned to disguise as women and to sell concepts that enable happiness as commodities to the people of the Earth. At the end of the journey, however, there is no reward but an inability to achieve a conclusion. As such, there is reference to predestination as unchanging, one that does not have the possibility of change. People's dissatisfaction, their desire to reach their goals without any effort, their passions and greed are foregrounded through a humorous language.

Jupiter, the god of the sky, discloses the intention to make people happy to Neptune, the god of the seas, and Pluto, the god of hell. Neptune and Pluto consider this idea as strange because, in their view, it is not possible to make people happy. In spite of this, Jupiter assigns the seven planets to travel to the Earth and to sell things that would make people happy, giving each an allotment of five rials. The first planet is to sell "intelligence and clarity of mind," the second "chastity and integrity," the third "health and appetite," the fourth "long life," the fifth "honor and character," the sixth "pleasure and zest," and the seventh "wealth in cash." Jupiter believes that people will be happy through

these seven wishes. Disguised as women, the planets descend on a big city on Earth after taking the necessary commodities for the journey from the storage in the sky. There are no references to time or place throughout the narrative; hence, the events could be taking place at anytime, anywhere.

The planets that are to fulfill Jupiter's order by descending on the Earth in female disguise are designed as goddesses. The survival of the goddesses on the Earth, however, is only possible through the money allotted by Jupiter. They are to give out the concepts that enable happiness not to those who desire them but to those who want to purchase them. Jupiter seems to be aware of the fact that a commodity's value is measured by its materiality on the Earth but is unable to comprehend how human passions have no limit.

What *Seyyareler* aims to point to within the mythical framework it creates is how people tend towards the satisfaction of material desires rather than concepts such as intellect, peace of mind, honor, and character which they should focus on. This causes instability and dissatisfaction to settle in throughout the world. Although the hands of the goddesses reach people, people do not value this. The fact that people can never be happy and that this world order cannot change so long as people's greed and passions continue is presented as the wisdom of the universe. As is known, satire is a genre that strives to "look realistic." According to Oğuz Cebeci, the main reason for this is that the "persuasion value" of a "realistic narrative" is higher than other narrative types, and that satire provides the corrosion of specific goals or the improvement of specific institutions and individuals through "the convictions formed in the minds of the reader/spectator." In this narrative, too, the conviction formed in the reader's mind is disclosed by means of a humorous style. The fact that, despite depicting a realistic perspective, satire is, as Cebeci points out, "a bi-ased genre," is also clearly observed in *Seyyareler*. The reality of the world that values materiality above everything else is, like in fairy tales and myths, left unresolved. In fact, the unresolved crisis situation is a typical characteristic of satire.

Jupiter fails to make people happy by means of the seven goddesses appointed and to change the concepts valued by people within the world order. In the meantime, the reader is directed toward an idea concerning the wisdom of the universe. The reader is led to believe that those who possess "intelli-

Âli Bey'in *Seyyareler* Anlatısı Üzerine: Tanrıçalar Mutluluk Satarsa İnsan Ne Yapmaz?

gence and clarity of mind," "chastity and integrity," "health and appetite," "long life," "honor and character," "pleasure and zest," and "wealth in cash" can be happy in this world. Moreover, it is disclosed that if people continue to base their value system on materiality, God will not succeed in making them happy. By the representation of events within an atmosphere of fairy tale and myth and through a humorous language, the reader is made to comprehend the moral lesson.

Giriş

Tanzimat döneminin dikkate değer gazeteci ve oyun yazarlarından biri olan Direktör Âli Bey (1844-1899), Ali Birinci'nin ifadesiyle batılı tarzda eserler veren ilk mizah yazarıdır. (1994: 18). Devlet memuriyetinin yanı sıra *Diyojen* gazetesinde yürüttüğü mizah çalışmaları ile Âli Bey, Türk edebiyat tarihinde mizah yazınının önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Mizah yazınında etkili bir isim olmasına rağmen çağdaşları Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recaizâde Mahmut Ekrem, Samipaşazâde Sezai, Abdülhak Hâmid'in belirleyici olduğu egemen edebiyat anlayışının arka planında kalmıştır. Çağdaşları kadar üzerinde durulan bir isim olmamasının en belirgin göstergesi, eserleri üzerine yapılan çalışmaların hâlâ yetersiz olmasıdır. Bunun sebebi Türk edebiyat tarihçiliğinde mizah yazınına pek fazla değer atfedilmemesi olabilir. Oysa mizah yazını, yazıldığı dönemin toplumsal sorunlarına ışık tutan, ironik dilin kullanıldığı ve eleştirel bakış açısının yansıtıldığı bir platformdur. Mizah dilinin söz varlığını çıkararak Türk edebiyatının ilk mizah sözlüğünü yazan Âli Bey, mizahın teorik çerçevesi üzerine de eğilmiştir. Türkçenin ilk mizah sözlüğü olarak kabul edilen *Lehce'tül Hakayık* adlı eserde yer alan kelimelerin sözlüklerde ifade edilmeyen fakat gündelik hayatta yer bulan bazı anlamları, zarif esprilerle ele alınmıştır (Akyüz: 83). Türk edebiyatına ilk mizah sözlüğünü kazandıran Âli Bey, aynı zamanda Türk tiyatrosunda komedinin gelişmesinde de önemli bir rol üstlenir. Kenan Akyüz'ün belirttiği üzere komedileri orta oyunundan etkiler taşımayıp tamamıyla batılı komedi kuruluşundadır. (Akyüz 63) Onun oyun ve mizah yazarlığı edebiyat tarihlerinde yer bulmasına rağmen eserleri üzerine metin merkezli eleştirilerin pek yapılmadığı görülmektedir. Bu yazıda Âli Bey'in 1897 yılında Kahire'de yayımlanan *Seyyareler* adlı mizah anlatısı, metnin kendi iç dinamiği göz önünde bulundurularak satir çerçevesinde çözümlenecektir. Kenan Akyüz'e göre bu eser "gerek fikrî muhtevaca ve gerekse insan ruhunu çok realist, çok esprili ve zarif bir şekilde tahlil bakımından son derece başarılıdır." (Akyüz 83) Akyüz'ün bu anlatıyı "son derece başarılı" bulmasının altında, gerçekçi bir yaklaşımın mizahla sunulması yatar. *Seyyareler*'in başarılı bir eser olarak değerlendirilmesinde sadece gerçekçi içeriği değil anlatı tekniklerinin etkin, masal ve mit evrenine ait sembolik dilin ustaca kullanılması da dikkate alınmalıdır.

Seyyareler, Mitoloji ve Satir

Seyyareler, Roma mitolojisine yaslanan satir türünün özelliklerini taşıyan bir eserdir. Anlatıda tavandan tabana yayılan toplumsal yozlaşma, masal atmosferinde incelikli bir şekilde eleştirilmektedir. Anlatı "Bir varmış bir yokmuş" ifadeyle başlamaktadır ve bu başlangıç anlatının masal atmosferinde gelişeceğine dair somut bir göstergedir. Ancak "dileme ve arzu edilene ulaşma" temel motifi etrafında şekillenen masal dünyası (Köse, 2015: 17) bu anlatıda kurulmaz. Dolayısıyla "Bir varmış bir yokmuş" ifadesi okurun olağanüstü öğelerle karşılaşacağına dair bir ön hazırlık işlevi görür. Masal ve mitlerin kurucu yapısını şekillendiren yolculuk teması bu anlatıda da karşımıza çıkar. Masalarda serüveni başlatan kahramanın, bulunduğu diyardan uzak diyarlara yolculuğunda genellikle maddi veya manevi bir ödüle erişme söz konusudur. Hüseyin Köse'nin belirttiği gibi "bu ödül, her şey olabilir; iktidar, kadın güç, zenginlik, başarı, şan şöhret, mevki, makam vb." (2015: 18) *Seyyareler*'de yedi gezegenin kadın kılığına girerek yeryüzündeki insanlara, mutluluğa araç olan kavramları meta gibi satma görevi vardır. Yolculuğun sonunda ise ödüllendirme değil bir sonuç elde edememe söz konusudur; böylece insanın değişmeyen ve değişme ihtimâli bulunmayan yazgısına gönderme yapılır. İnsanların tatminsizliği, çaba göstermeden arzularına ulaşma isteği, ihtirası ve aç gözlülüğü mizahî bir dil ile ortaya konur.

Gökyüzü tanrısı Jüpiter, insanları mutlu etme düşüncesinde olduğunu denizler tanrısı Neptün ile cehennem tanrısı Plüton'a söyler. Neptün ve Plüton bu fikri tuhaf bulur; çünkü onlara göre insanları mutlu etmenin imkânı yoktur. Buna rağmen Jüpiter yedi gezegeni yeryüzüne seyahat etmek için görevlendirir ve her birine beşer riyal tahsis ederek insanların mutluluğuna neden olacak şeyleri satmalarını ister. Birinci gezegen "zekâ ve fetânet" ikincisi "iffet ve istikâmet", üçüncüsü "sıhhat ve afiyet" dördüncüsü tûl-ı ömr, beşincisi "namus ve hayşiyet" altıncısı "zevk ve telezzüz", yedincisi "nakd u servet" satacaktır. Jüpiter insanların bu yedi dilekle mutlu olacaklarına inanır. Gezegenler de yolculuk için gerekli malları gökyüzü deposundan alarak yeryüzünde büyük bir şehre kadın kılığında inerler. Anlatıda mekân ve zamana dair bir gönderme yapılmaz, olaylar herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerde geçebilecek bir mahiyet taşır. Claude Lévi-Strauss'un belirttiği gibi "mitolojik hikâyeler nedensiz, anlamsız ve absürttüler veya öyleymiş gibi görünürler, ancak buna rağmen dünyanın her yerinde yeniden boy gösterirler." (Strauss, 2013: 45) Bu anlatıda da absürt, ger-

çeklikle ilişkilendirilerek kurgulanmıştır; mekân ve zamanın belirsiz bırakılması dünyanın herhangi bir yerinde olayların yaşanabileceğine işaret eder. Jüpiter'in emrini kadın kılığında yeryüzüne inerek gerçekleştirecek olan gezegenler, tanrıça olarak düşünülmüştür. Tanrıçaların dünyada varlıklarını sürdürebilmeleri ise Jüpiter'in tahsis ettiği gibi parayla mümkün olabilmektedir. Ellerindeki mutluluğa araç olan kavramları dileyenlere değil satın almak isteyenlere vereceklerdir. Jüpiter, dünyada bir malın değerinin maddiyatla ölçüldüğünü bilmekte, ama insanların ihtiraslarındaki sınırsızlığa akıl erdirememekte görünmektedir.

Birinci gezegen, "zekâ ve fetânet" satmak istediğinde ilk olarak gazeteciler, romancılar ve tiyatro müelliflerinden oluşan kalem erbabının bulunduğu yere uğrar. Burada tanrıçaya "Ne halt eder! Bu kaltak bizi hayvan yerine mi koyuyor" diye tepki gösterirler. Kalem erbabında malına rağbet göremeyince bu sefer de kadınlara malını satmak ister. Kadınlar da güzel ipekli kumaşlar, danteller, inci ve mücevher dururken satılacak başka şey mi kalmadı diye "zekâ ve fetânet"e rağbet göstermez. Kalem erbabı ve kadınların malına rağbet etmemesi üzerine bu sefer de maarif dairesine gider. Buradan da öfke ve hiddetle kovulur. Tanrıça mahallelerin arasında dolaşırken insanların birbirleriyle işaretlerle ve yüksek sesle konuştuklarını fark eder, anlayıştan yoksun olan bu adamların "zekâ ve fetânet"e rağbet göstereceğini düşünür, ancak sesini onlara duyuramaz. Sesini duyan iki kişi de "zeka ve fetânet"i yeni kurulan bir şirketin hisseleri olduğunu sanır. Tanrıçanın geldiği yer borsadır; burada da borsaca kabul olunmayan hisse senetlerini sattığı gerekçesiyle komisere teslim edilir. Komiser de borsada "zekâ ve fetânet" satmasını bilgisiz ve memleketin acemisi olmasına bağlayarak tanrıçayı hapis haneye atmaktan vazgeçer ve sadece borsadan kovmakla yetinir. Birinci gezegenin "zekâ ve fetânet" satmak istediği kişilerin arasında kalem erbabı, kadınlar, maarifte çalışanlar, borsa ile ilgilenenlerin olması zekâ ve fetânete en fazla ihtiyaç duyması gerekenlerin bu kişiler olduğuna dair bir sezgi uyandırılır. İlmiye sınıfı, kadınlar ve borsa ile uğraşanların tanrıçayı kovmalarının gerekçeleri ise birbirinden farklıdır; Kalem erbabı kendilerinde zekâ ve fetânet eksikliği olduğunu düşünmez, kadınlar kumaş ve mücevhere itibar ettiği varsayılarak ilgilenmez, borsadakiler ise sahtekâr olduğunu düşündüklerinden tanrıçayı adalete teslim ederler. Dolayısıyla buradaki ironi, zekâ ve kavrayış eksikliği olduğu düşünülen kesimin tanrıçanın malına rağbet etmeyerek kendilerindeki eksikliği açığa çıkarmış olmalarıdır.

"İffet ve istikamet" satmaya çalışan ikinci gezegeni gören kızlar, tanrıçanın deli olduğuna hükmeder; zenginler dar apartmanlara eşyalarını sığdırmakta güçlük çektiklerinden iffet ve istikameti koyacak yer bulamayacaklarından talip olmazlar. Fakirler bu mala sahip olduklarına kimseyi inandıramayacaklarını düşündüklerinden istemezler, kadınlar koca bulmakta zorluk çekerken iffet ve dürüstlüğü başlarına bela etmek istemezler. Yalnızca dul bir kadın iffetin değerini sorar, muhafaza edilmesi koşulunu duyduğunda o da almaktan vaz geçer. Namus ve dürüstlüğü alıcısı çıkmaz. Bunun üzerine tanrıça tesadüfen adliye dairesine gider. Malını satmaya çalışırken, hakaret ettiği gerekçesiyle mahkeme heyeti tarafından tevkif edilip hapse atılmasına karar verilir ancak "polis komiseri", "A kızım! Malını satacak başka yer bulamadın mı? Senin şu hareketin kör kadı fıkrasını da geçiyor. Haydi kuzum, çık git bir daha buralara ayak basma" diyerek tanrıçayı salıverir. İkinci gezegen bu sefer de dahiliye dairesine malını satmak üzere gider oradan da kovulur. Malının rağbet görmemesinden ziyade tehlikeli addedildiğini görerek üzülür. Zengin, fakir, kadın ve adaletin hüküm sürmesi gereken adliye çalışanları namus ve dürüstlüğü talep etmediği gibi sahip olduklarında hayatlarını istedikleri gibi idame ettiremeyecekleri gerekçesiyle namus ve dürüstlüğü yanına yaklaşmak bile istemezler. Tanrıçanın tevkif edilmesine yönelik kararı polislin uygulamaması hakkaniyetin kişilerce yürütülen bir kavram olduğunu da açığa çıkarır. Zekâ ve fetânet gibi iffet ve istikâmetin de talep görmemesi bilakis insan yaşantısını daha da zorlaştıracak unsurlar olarak görülüp uzaklaştırılmak istenmesi toplumda erdemli olmanın bir kıymet hükmü taşımadığına dair mizahî bir gönderme taşır.

Üçüncü gezegen sattığı sıhhat ve afiyete pek çok talep olduğunu görür ancak bu sefer de malın kendisi, kadrini ve kıymetini bilmeyen insanlara satılmayı istemez. Doktorlar ve mezarıcılar işlerinin ellerinden gitmesinden endişe ederek bu gezegeni yok etmeye karar verirler. Mezarıcının biri sıhhat ve afiyet dolu sandığı çalıp kaçır. Doktor "Ya kuzum! Biz hastalık satıp dururken sen bize rekabete kalkışarak sıhhat ve afiyet satmak istersin" diyerek gezegeni cezalandırır. Kapatılan hastanede eziyet gören seyyarenin yardımına Jüpiter yetişir, nöbetçi hemşireye uyku vererek seyyarenin kaçmasını sağlar. Hastane bekçileri çarşafa sarılı olarak kaçan seyyarenin cadı olduğunu düşünerek korkudan seslerini çıkaramazlar. Sandığı çalan mezarıcılar da sandığı gömdüklerinden Jüpiter'in yardımından sadece ölümler faydalanabilir. "İşte o vakitten beri ölümler mezarında âfiyettedirler." (Âli Bey, 1962: 49). İnsana şifa vermesi gereken doktorun varoluş

gayesinden uzaklaşarak sadece kişisel kazancını düşünmesi onun mezarlıklarla birlikte anılmasına yol açmıştır. İnsanların sıhhatli olmasından zarara uğrayacak olanların doktorlar ve mezarlıklar olması anlatıdaki ironiyi açığa çıkarır. Ölülerin huzur içinde toprağın altında bulunmaları doktorun eziyeti ile sağlanmış olur. Doktorun işkencesine maruz kalan tanrıçanın yardımına yetişmesine rağmen Jüpiter'in sıhhat ve afiyetin toprağa gömülmesine müdahalesi olmaz. Dolayısıyla insanoğlunun sıhhat ve afiyetten mahrum olması, tanrının insanlara verdiği bir ceza olarak algılanmasına yol açar.

Dördüncü gezegen "tûl-ı ömr" [uzun ömür] malına müşteri bulmakta güçlük çekmez. Ancak bu sefer de zengin bir banker "tul-ı ömr"e tek başına sahip olmayı diler, başkasına kaptırmak istemez. Bu amacı açığa çıktığında halk arasında kargaşa meydana gelir, bu duruma hükümet el koyarak karaborsacı zengini idam eder, idam mahkûmlarının dışında herkesin kudretine göre "tûl-ı ömr" almasına müsaade edilir. Ancak dördüncü tanrıça malını satarken kendinden önceki üç tanrıçanın sattığı "zekâ ve fetânet" "iffet ve istikâmet" ve "sıhhat ve âfiyet" mallarını almış olmayı şart koşar. "Zira zekâsız, iffet ve istikâmitsiz, sıhhat ve âfiyetsiz tûl-ı ömrün imkân ve lezzeti yoktur" diyerek malını satmaz. Sadece bir papağana "tûl-ı ömr" numunesinden verir, bu sebeple papağanlar üç yüz yıl yaşamaya nail olurlar. Böylece papağanların uzun süre yaşamasının sebebi insanların aç gözlülüğü ile tanrının lütfuna dayandırılır.

"Namus ve haysiyet" satan beşinci gezegen, etrafını saran ayak takımından kurtulmak için sandığına iliştirdiği rütbe, nişan, üniforma, apolet gibi gösterişli şeyleri üzerlerine atar. Bu vakitten beri insanlar namus ve haysiyetin bu şeylerden ibaret olduğunu sanırlar. Makam ve mevki sahibi olan insanların "namus ve haysiyet"i doğru kavrayamamaları mitsel bir gerekçe ile anlamlandırılır. Altıncı gezegenin "esbâb-ı zevk ü telezzüz" sattığını işiten yağmacılar, seyyarenin sandığına çarparak yere düşürür, her tarafa dağılan malı kargaşa sırasında halk, yağmalar. Kadınlara; ata, bisiklete binmek, kürek çekmek, ava çıkmak erkeklere; dantel ve ipekli kumaşlar nikrislere (el ve ayak parmaklarının şişmesine, ağrmasına sebep olan hastalığa tutulmuş bulunanlara), dans etmek, felçlilere gezmek, sağırlara musiki, körlere resimler ihtiyarlara da hırs, açgözlülük ve şehvet isabet eder. Kimse şanına, arzusuna uygun zevk esbabına sahip olamadığından insanlar hoşnutsuzluk yaşarlar. "İşte o vakitten beri "esbâb-ı zevk ü telezzüz" hiç kimsede hâl ve mevkiine yakışık alır surette değildir. (1962: 53) Yedinci geze-

genin "nakd ü servet" sattığını öğrenen halk, seyyarenin malını aldıktan sonra üstüne hücum ederler, yağmacıların elinden zor bela kurtulan seyyare kendisine fenalık edenlerin "milyon sahibi" zenginler olduğunu belirtir. Jüpiter'in emrini yerine getiremeyen gezegenler tekrar gökyüzüne döner ve yaşadıkları durumu arz ederler. Jüpiter sessizliğe bürünür; Neptün ile Plüton Jüpiter'e "Biz sana demiştik" diye kakhahalar atar. (1962: 54) Anlatı böylece başladığı noktaya döner, insanların arzuları değişmez, memnuniyetleri sağlanamaz.

Joseph Campell'e göre mitolojik simgeler yaşam merkezlerini mantık ve zorlamanın ötesinde etkiler ve coşturur. Mitolojinin ilk işlevi bu evrenin *mysterium tremendum et fascinans* (ürpertici ve bağlayıcı giz) olarak olduğu gibi kabul edilmesini sağlamaktır. İkinci işlevi bu biçimi yorumlayıcı bütüncül bir imge geliştirmesidir. Üçüncü işlevi ahlaki bir düzeni savunmaktır. Dördüncü işlevi bireyin bütünlük içine kuşkusuz biçimde yerleşmesini sağlamaktır; burada birey kendisiyle, kültürüyle, evrenle ve kendisinin ve her şeyin ötesinde ve içinde olan huşu veren nihai gizemle uyum sağlar (2015: 16-17). *Seyyareler* anlatısında yaratılan mitsel zeminde gösterilmek istenen, insanların asıl rağbet etmesi gereken zekâ, fetanet, namus ve haysiyet gibi kavramlar yerine maddi arzularının tatminine yönelmesidir. Bu durum dünyadaki dengesizliğin ve hoşnutsuzluğun yerleşmesine yol açar. Tanrının eli insanlara ulaşmasına rağmen insanlar, bunu görüp değerini bilememektedir. İnsanların aç gözlülüğü ve ihtirası devam ettikçe insanların hoşnut olamayacağı ve bu dünya düzeninin değişmeyeceği kâinatın bilgeliği olarak sunulur. Bilindiği üzere satir "gerçekçi görünmeye" özen gösteren bir türdür. Oğuz Cebeci'ye göre bunun başlıca sebebi "gerçekçi bir anlatı"-nın "ikna değeri"nin diğer anlatı türlerine göre daha yüksek olması ve satirin belirli hedeflerin yıpratılmasını ya da belirli kurum ve kişilerin ıslahını "okuyucu/izleyicinin zihninde uyandırdığı kanaatlar" aracılığıyla sağlamaya yönelmesidir (Cebeci, 2016: 191). Bu anlatıda da okurun zihninde uyandırılan kanaat, mizahî bir üslupla açığa çıkarılmıştır. Satir türünün gerçekçi bir perspektif ortaya koymasına rağmen Cebeci'nin belirttiği gibi "tarafli bir tür olması" *Seyyareler* anlatısında da belirgin bir şekilde görülmektedir. Masal ve mit atmosferi yaratılarak maddi değerlerin her şeyin üstünde görüldüğü dünya gerçekliği masalarda ve mitlerde olduğu gibi çözüme bağlanmamıştır. Nitekim çözüme bağlanamamış kriz durumu satirin tipik bir özelliğidir (Cebeci, 2016: 188).

Sonuç

Seyyareler, dönemi içinde Roma mitolojisini kaynak alması bakımından dikkat çekici bir eserdir. Satir türünde kurgulanması ve iletilmek istenen mesajın okur tarafından çıkarılmasının sağlanması da dönemi için önemlidir. Çünkü Tanzimat döneminde yazarlar, genellikle eserlerinde ahlaki ders vererek toplumu eğitime misyonuna sahip olduğundan metne müdahale ederek okuru yönlendirebilmekteydiler. Bu eserde yazarın metne müdahalesi söz konusu değildir, bilakis okurun çıkarımında bulunulması hedeflenmiştir. Wolfgang Iser'e göre "bir edebiyat yapıtının anlamı metin içinde hazır bir şekilde bulunmaz, metindeki bazı ipuçlarına göre okur tarafından okuma süresinde yavaş yavaş kurulur" (Moran, 2000: 241). *Seyyareler*'in satir türünde yazılması okura metnin alımlanmasında işlevsel bir rol yükler. Bu çerçevede metnin iki kutbu vardır: "Yazarın yarattığı metin ve okurun yaptığı somutlama." Dolayısıyla yapıt sadece bir nesne değil metinle okur arasındaki alışverişten doğan bir olay hâline gelmiş olur (Moran, 2000: 242). *Seyyareler*'de Jüpiter, insanları mutlu edecek kavramları görevlendirdiği yedi tanrıça ile insanları mutlu etmeyi başaramaz, dünya düzeninde insanların değer verdiği kavramları değiştirmeye muktedir olamaz. Bununla birlikte kâinatın bilgeliği üzerine okurda bir fikir uyandırılır. "Zekâ ve fetânet", "iffet ve istikâmet", "sıhhat ve afiyet" "tûl-ı ömr", "namus ve haysiyet" "zevk ve telezüz", "nakd u servet" sahibi olanların bu dünyada mutlu olabileceği kâinatın bilgeliği olarak okura sunulur. Bununla birlikte insanların değer sistemi maddiyat üzerine temellendirilmeye devam ederse -Jüpiter dolayımında- Tanrı'nın insanları mutlu etmek için muktedir olamayacağı açığa çıkarılır. Masal ve mit atmosferinde geçen olayların mizahî bir dille sunulmasıyla ahlaki dersin okur tarafından çıkarılması sağlanır.

Kaynakça

Akyüz, Kenan (yty). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İstanbul: İnkılap.

Âli Bey (1962). *Seyyâreler*. Haz. Necmettin Hacıeminoğlu, Ankara: Dün Bugün Yayınevi, 37-54.

Birinci, Ali (1994). "Direktör Âli Bey" *Dergâh* S.50, Nisan: 18-19.

Campbell, Joseph (2015). *Yaratıcı Mitoloji*, (çev) Kudret Emiroğlu, Ankara: Isık.

Cebeci, Oğuz (2016). *Komik Edebi Türler: Parodi, Satir ve İroni*. İstanbul: İthaki.

Köse, Hüseyin (der.) (2015). *Skolastik Fantazy*. "Önsöz". İstanbul: Metis, 11-23.

Lévi-Strauss, Claude (2013). *Mit ve Anlam*. (çev.) Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: İthaki.

Moran, Berna (2000). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: İletişim.